

2014-CÜ İL ÜÇÜN GƏNC ALİM VƏ MÜTƏXƏSSİSLƏRİN 3-CÜ QRANT MÜSABİQƏSİ (EIF/GAM-3-2014-6(21)) ÇƏRÇİVƏSİNDƏ YERİNƏ YETİRİLMİŞ LAYİHƏ ÜZRƏ NƏŞRLƏR VƏ ƏSAS ELMİ NƏTİCƏLƏR

Tədqiqat zamanı müəyyən edilmişdir ki, Naxçıvan ədəbi mühitində ədəbiyyatşünaslığın mövqeyi, inkişafının əsas mərhələ və istiqamətlərini müəyyənləşdirmək, hər mərhələnin səciyyəvi xüsusiyyətlərini təhlil edib yeni elmi nəticələr əldə etmək mümkündür.

Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri olan Naxçıvan bəşər sivilizasiyasına onlarla məşhur elm və sənət xadimi bəxş etmişdir. Tarixin min bir tufanına sinə gərərək vüqarla dayanmış əzəmətli abidələri qoynunda saxlayan bu ulu torpaq memar Əbubəkr Əcəmi və Əhməd Əyyub Əl Hafizin, alim Məhəmməd Hinduşah Naxçıvani və Əmirəddin Məsudinin vətənidir. Naxçıvan torpağı bir sıra ədiblər də yetişdirmişdir.

Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanda XX əsrdə ədəbi fikrin özünəməxsus, zəngin və hərtərəfli inkişaf yolu keçdiyini, diqqətə layiq uğurlar qazandığını əyani şəkildə təsdiqləyir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin həm 1970-80-ci illərdə, həm də müstəqillik dövründə klassik və müasir ədəbiyyatın görkəmli nümayəndələri – Nizami, Nəsimi, Füzuli, M.F.Axundzadə, H.Cavid, C.Cabbarlı, S.Vurğun, S.Rüstəm və başqalarının yaradıcılığı ilə bağlı çıxışlarındakı müdrik sözlər, onların xatirələrinin əbədiləşdirilməsi, yubileylərinin keçirilməsi, əsərlərinin nəşri və dünya dillərinə tərcüməsi sahəsindəki xidmətləri, qədim milli abidəmiz “Dədə Qorqud” dastanlarının 1300 illik yubileyinin dünya miqyasında geniş qeyd olunması yazıçı və alimlərimizin, xüsusən gənc tədqiqatçıların yaradıcılığı üçün əsas istiqamət olmuş, onları xalqımızın mənəvi sərvətlərini dərinlən tədqiq etməyə ruhlandırmışdır. Biz də bu zəngin irsdən faydalanaraq tədqiq etdiyimiz mövzunu hərtərəfli araşdırmağı qarşımıza məqsəd qoymuşduq. Aparılan araşdırmalardan aydın olur ki, Naxçıvan ədəbi mühitində ədəbiyyatşünaslıq məsələləri daim aparıcı yer tutmuş, Azərbaycan elmi-ədəbi fikrinin inkişafına ciddi töhfələr vermiş, ayrı-ayrı ədəbi mərhələ, problem və şəxsiyyətlərin tədqiqində mötəbər mövqə qazanmışdır. İftixar hissilə qeyd etmək lazımdır ki, bu qədim diyar keçmişdə olduğu kimi, XX əsrdə də dünyaşöhrətli alimlər, sənətkarlar yetirmişdir. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının C.Məmmədquluzadə, M.Şahtaxlı, H.Cavid, M.S.Ordubadi, Ə.Şərif, M.C.Cəfərov, M.Araz kimi şəxsiyyətlər bu diyarın yetirmələridir. XX əsrdə Naxçıvanda ədəbi fikrin təşəkkülü və inkişaf problemləri Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının ümumi inkişaf xətti ilə sıx bağlı olmuş, zaman-zaman irəliləmişdir. Bu gün Naxçıvanda ədəbiyyatşünaslıq üzrə akademiklərin, elmlər doktorları, professorların, elmlər namizədi, dosentlərin, nüfuzlu imza sahiblərinin fəaliyyət göstərməsi buradakı elmi-ədəbi fikrin regional mahiyyət daşımadığını, geniş spektrə və əhatə dairəsinə malik olduğunu təsdiqləyir. XX əsrin ilk onilliklərində pərakəndə xarakter daşıyan, sayılı nümunələrlə təmsil olunan ədəbi fikir sonrakı onilliklərdə zəngin inkişaf və təşkilatlanma yoluna çıxmış, sistemli, hərtərəfli uğur qazanmışdır.

Aparılan tədqiqatdan aşağıda göstərilən başlıca nəticələrə gəlmək mümkündür:

1. XX əsrdə Naxçıvanda ədəbi fikir Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının inkişafında özünəməxsus nəticələr göstərmişdir.
2. Bu regiondakı ədəbiyyatşünaslıq Naxçıvanda yaranan ədəbi əsərləri, Naxçıvan ədəbi-mühitinin inkişaf problemlərini, əsas simaların yaradıcılıq axtarışlarını diqqət mərkəzinə çəkib əhatəli şəkildə öyrənməklə yanaşı, bütövlükdə Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı nümunələrinə, ədəbi əlaqə və bədii tərcümə örnəklərinə də üz tutmuş, onların araşdırmalarına lazımi fikir vermişdir.
3. Aparılan tədqiqatlar həm folklor, həm də yazılı ədəbiyyat materiallarını əhatə etmişdir. Buradakı ədəbiyyatşünaslığın əsas istiqamətlərindən biri də mətbuat və ədəbiyyat problemi olmuşdur.

4. XX əsrdə Naxçıvanda fəaliyyət göstərən ədəbiyyatşünaslar həm ədəbiyyat nəzəriyyəsi, həm ədəbiyyat tarixi, həm ədəbi tənqid sahəsində fəaliyyət göstərmiş, hər bir istiqamətdə mühüm nailiyyətlər qazanmışlar.
5. Ədəbi tədqiqlər klassik və müasir ədəbiyyatın həm aktual problemlərinə, həm də mühüm şəxsiyyətlərin yaradıcılıq irsinin araşdırılmasına həsr olunmuşdur.

Əlbəttə, XX əsrdə Naxçıvan ədəbi mühitində ədəbiyyatşünaslığın yolu heç də birtərəfli olmamış, yazılan bir sıra kitab və məqalələrdə müəyyən nöqsanlar, məhdudiyyətlər, mübahisəli, məqamlar da özünü göstərmişdir. Tədqiqat boyunca bunlara yeri gəldikcə münasibət bildirilmiş, aydınlıq gətirilmişdir. Lakin küll halında bəhs olunan dövrdə Naxçıvanda yaranan ədəbiyyatşünaslıq Azərbaycan elmi-ədəbi fikrinin ayrılmaz qollarından biri kimi özünəməxsus, diqqətəlayiq mövqeyə malik olmuşdur.